

O ETIKE (A MORÁLKE) NIELEN KREŠŤANA

IGOR KIŠŠ: Ježišova kázeň na vrchu v živote kresťana. Etické problémy 5. kapitoly Evanjelia podľa Matúša. Liptovský Mikuláš, Tranoscius 2002, 40 s.

Keďže môj záujem o slovenskú evanjelickú etiku trvá aj naďalej a myslím si, že slovenská filozofická obec by primárne mala venovať pozornosť tomu, čo nové a podnetné vychádza u nás, so záujmom som si prečítal na prvý pohľad útlu knižočku Igora Kišša, ale bohatú svojím obsahom, ako som zistil po jej prečítaní. Túto Kiššovú knižočku by sme mohli nazvať aj kompendiom súčasnej evanjelickej kresťanskej etiky, pretože sa zaoberá a hľadá riešenia niektorých morálnych problémov týkajúcich sa každodenného života kresťana a určite nielen kresťana.

Igora Kišša netreba zvlášť predstavovať odbornej verejnosti, pretože ho poznáme z mnohých jeho aktivít, ktoré vykonáva či na pôde akademickej, cirkevnej, teologickej, ale aj filozofickej a etickej. Preto som sa skutočne rád zahlbil do jeho úvah o etike súčasného kresťana. Uvedomil som si, že v tomto prípade určite je opodstatnené hovoriť o etike kresťana, a nie morálke, pretože Kišš pri svojom uvažovaní vychádza z 5. kapitoly Matúšovho evanjelia, ktorá hovorí o tom, aký má byť kresťan, a nie o tom, aký je.

Vo svojom profesionálnom uvažovaní o etike a morálke vychádzam zo zdôrazňovania úlohy a významu dôsledkov nášho správania a konania pre našu morálku a mravnosť. Preto ma zaujala východisková pozícia Igor Kišša, podľa ktorej v etike nie je správne plniť akúkoľvek požiadavku dogmaticky, bez prihliadania na okolnosti. Tvrdí, že vždy treba dbať na dôsledky, ku ktorým smeruje určité konanie (s. 5). Skutočne si myslím, že etiku a morálku kresťana a vôbec každého rozumného človeka nemožno založiť len na extrémnych pozíciách vyjadrovaných cez áno - nie, vždy a všade, za každých okolností, bez ohľadu na situáciu, v ktorej sa nachádza, a na dôsledky, ktoré z toho vyplývajú.

Kišš svoje úvahy o etike súčasného kresťana opiera aj o názor Martina Luthera, ktorý bol "... presvedčený, že Kázeň na vrchu platí pre každého kresťana iba v jeho individuálnej etike, ale nie už v etike sociálnej, spoločenskej (keď musí konať ako vojak, policajt, sudca, ekonóm, politik)." (s. 20) Potom podľa Luthera kresťan konajúci v súlade s etikou *Kázne na vrchu* má byť pokorný pred Bohom aj ľuďmi, vážiť si každého a nepovyšovať sa, musí vedieť znášať utrpenie, musí byť krotký, nežný, milý, má túžiť po spravodlivosti a podporiť vo svete všetko, čo je čisté, dobré, spravodlivé a čestné, má šíriť okolo seba pokoj. Ako uvidíme neskôr, Kišš však pri svojom uvažovaní túto východiskovú pozíciu, nadväzujúcu na Luthera, čiastočne modifikuje, keď tak striktné neoddeľuje individuálnu a sociálnu etiku.

Podľa Kišša etika *Kázne na vrchu* je etikou lásky, ktorú treba napĺňať a ktorou treba napĺňať svet v rámci jeho humanizácie, čo sa už aj uskutočňuje (s. 25). Je to veľmi zaujímavá téza, ktorá korešponduje aj s mojím názorom, že ľudstvo v priebehu svojho historického a morálneho vývoja dosiahlo určitý morálny pokrok, čo by som mohol v Kiššovej terminológii vyjadriť aj tak, že sa do určitej miery humanizovalo. Lenže nie

som si celkom istý, či tvrdenie, že sa ľudstvo humanizovalo, je celkom presné, pretože z dejín ľudstva poznáme dostatok opačných príkladov. Preto sa mi zdá vhodnejšie hovoriť o určitom morálnom pokroku ľudstva pri akceptácii toho, že sa neustále vyvíjajú nové formy morálneho zla a pokrok (u Kišša humanizácia) sa prejavuje v tom, že dobro si vďaka nášmu úsiliu ešte stále zachováva aspoň určitú prevahu nad zlom, ktorá hádam veľmi, veľmi mierne rastie.

Kresťan sa má podľa Kišša riadiť vo svojom živote etickými princípmi *Kázne na vrchu*, ako sú láska, spravodlivosť, rovnosť, milosrdenstvo, pokoj, služba, pravdivosť, záchrana života. Kresťanská etika podľa neho teda nemá len transcendentálny a posmrtný rozmer, ale aj imanentný a svetský rozmer. Zastáva názor, že už v tomto svete môžeme čiastočne zažívať Božiu spásu, keď žijeme podľa etických princípov *Kázne na vrchu* (s. 26). Práve takéto konanie podľa neho prispieva k humanizácii sveta bez ohľadu na to, či pôvodcami tohto konania sú kresťania alebo "sekulárni ľudia".

Igor Kišš pri úvahách o etickom a morálnom poslanstve 5. kapitoly Matúšovho evanjelia venuje veľkú pozornosť analýze jednotlivých prikázaní, ktoré sa týkajú ovládania hnevu a nenávisťi, lásky k nepriateľovi, manželskej nevery a rozvodovosti, ľahkomyselnej prísahy a pomsty. Takisto odmieta možnosť brať spravodlivosť do vlastných rúk. Jeho názory na tieto otázky zodpovedajú tomu, že kresťan sa má primárne usilovať o lásku, mier a pokoj, ale to neznamená pasivitu ani neodporovanie zlu násilím, prípadne nejakú podobu kvietizmu. Vychádza vo svojom uvažovaní z toho, že "... v individuálnej etike kresťan má byť človekom Kázne na vrchu - milým, odpúšťajúcim, láskavým, miernym. Ale keď ide o neprípustné veci v cirkevnom alebo spoločenskom živote, musí vedieť byť aj prísny, zásadný - a keď treba, v boji proti zlu aj tvrdý. Tieto dve etiky si navzájom neprotirečia, lebo aj Boh koná tak, že je raz láskavý a inokedy zase prísny." (s. 34 - 35)

Priznám sa, že vznikli mi drobné pochybnosti o Kiššových názoroch na možnosť potrestania zla, keď som si prečítal v jeho knižke, že na potrestanie zlého skutku sú súdne orgány a polícia, preto nemožno dopustiť osobné vybavovanie si účtov so svojimi nepriateľmi. Boží hnev voči nespravodlivému človeku môže prísť aj prostredníctvom svetskej vrchnosti. Potrestanie agresora nie je záležitosťou individuálnej etiky, ale to patrí do sociálnej etiky. Je vecou svetskej vrchnosti, aby zasahovala proti zlu (s. 36). Vtedy som si na okraj knihy napísal: "Je to veľmi zaujímavý názor, že potrestanie zla je záležitosťou sociálnej, nie individuálnej etiky. Nie som si v túto chvíľu istý, či to môže platiť v plnej miere. Zdá sa mi, že predsa len sa asi vyskytujú prípady, keď by to mohlo spadať aj do oblasti individuálnej etiky." Nakoniec sa ukázalo, že moje pochybnosti boli zbytočné, pretože Igor Kišš o trochu ďalej tvrdí: "Vo chvíli, keď kresťana niekto násilne napadne, musí sa brániť. Vtedy napadnutý zastupuje neprítomnú svetskú vrchnosť a v jej mene sa postaví zlu na odpor." (s. 36) Považujem to za veľmi dobre riešenie a to je vlastne aj odpoveď na moju pochybnosť, ktorú som pred chvíľou formuloval. Kiššov názor je taký, že v zásade potrestanie zla patrí do rúk svetskej vrchnosti, a teda sociálnej etiky, ale v prípade, že je jednotlivец napadnutý, musí sa brániť a zastúpiť neprítomnú svetskú vrchnosť. Zdá sa mi, že to môže byť pomerne často, keď jednotlivец môže, resp. musí zastupovať neprítomnú svetskú vrchnosť, a Kišš takto poskytuje morálne ospravedlnenie takéhoto postupu.

Obrana pred zlom nie je doménuou individuálnej etiky, ale v prípade potreby môže, resp. musí jednotlivec prebrať na seba povinnosti svetskej vrchnosti a svojím konaním riešiť aj problémy patriace do oblasti sociálnej etiky. Určite to nie je nedorozumenie v Kiššovej argumentácii, pretože človek je súčasťou ako individuálnej, tak aj sociálnej etiky. To je práve ten bod, kde Kišš modifikuje pôvodnú východiskovú tézu založenú na Lutherovom stanovisku. Môžeme tu uvažovať aj nad takou podobou problému, že kedy človek svojím konaním spadá do oblasti individuálnej etiky, a kedy do sociálnej etiky. Myslím si, že sa to nedá zreteľne oddeliť a vyčleniť oblasti, resp. druhy konania, ktoré jednoznačne patria do oblasti individuálnej etiky, a ďalšie, ktoré jednoznačne patria do oblasti sociálnej etiky. Práve z toho dôvodu oceňujem Kiššov posun oproti pôvodnej východiskovej téze.

Vo svojej knihe *Angažovanosť, solidarita, zodpovednosť* (Prešov, Universum 1994) som napísal, že z hľadiska etiky sociálnych dôsledkov treba pristupovať k náboženstvu cez jeho sociálne etický rozmer, ktorý vypovedá o jeho schopnosti pomáhať veriacim ľuďom žiť tento pozemský život. Svoj názor na náboženstvo a cirkev som formuloval z pohľadu toho, ako náboženstvo a cirkev pomáhajú človeku žiť v súčasnom svete, orientovať sa v zložitých problémoch súčasnosti. Vtedy som napísal, že z hľadiska etiky sociálnych dôsledkov pristupujem k hodnoteniu sociálne etickej stránky náboženstva a cirkvi na základe sociálnych dôsledkov, ktoré pôsobenie náboženstva a cirkvi prináša človeku a spoločnosti (s. 31).

Kiššovu prácu možno aj na základe takto formulovaného kritéria hodnotiť jednoznačne ako prínosnú nielen pre slovenskú evanjelickú kresťanskú etiku z hľadiska toho, že skutočne pomáha hľadať riešenia niektorých každodenných morálnych problémov evanjelických kresťanov, ale aj preto, že ponúka určitý návod pre všetkých ľudí dobrej vôle na humanizáciu sveta, resp. morálny pokrok v rovine individuálnej, ale aj spôsoby riešenia niektorých morálnych problémov na úrovni sociálnej. Som presvedčený, že je to kompendium kresťanskej etiky, ktoré má čo povedať nielen kresťanom, pretože jeho obsah a dosah nemožno redukovať len na náboženstvo a veriacich ľudí, ale svojím poslanstvom zameraným na uskutočňovanie všeľudských morálnych hodnôt sa dotýka všetkých nás.

Vasil Gluchman

Prof. PhDr. Vasil Gluchman, CSc.
Katedra filozofie FF PU
ul. 17. novembra 1
080 78 Prešov
SR